

חומר רקע למפגש מאי 2022

”הכניסה לתוקף של מודל הפסדי האשראי החזויים (CECL) בבנקים: יישום והשלכות על רווחיות הבנקים והתשואה להון”

רקע

החל מדוחות הרבעון הראשון של 2022 ידרשו הבנקים בישראל ליישם את מודל הפסדי האשראי החזויים (CECL) Current Expected Credit Loss שמקורו בארה"ב. בעוד הקונספט של המודל החשבונאי שיושם עד כה היה מבוסס על התהוות הפסד האשראי בפועל - תוך הבאה בחשבון של הפסדים שהתהוו אך טרם נתגלו כבעייתיים במסגרת ההפרשה הקבוצתית (ומקדם התאמה שבמידה מסויימת הביא בחשבון גם את ההפסד הצפוי בתקופה הקרובה), הרי שהקונספט של המודל החשבונאי החדש הוא צופה פני עתיד. בהתאם למודל החשבונאי החדש יש להכיר בהפסד הצפוי לאורך כל חיי ההלוואה כבר במועד מתן ההלוואה. משמע, יש לתת ביטוי להסתברות שהלווה יגיע למצב של חוסר יכולת לפרוע את חובו. הבדל משמעותי במודל החדש הינו ההתחשבות במח"מ ההלוואה. בשורה התחתונה, בהתאם למודל החדש יתרת ההלוואות בספרי המלווים תהיה שווה לסכום הצפוי לגבייה מהלווה. לצורך ההמחשה יש לציין כי במצב בו בנק ביצע מחיקה של הלוואות בהתאם להנחיות בנק ישראל וקיים צפי לגביית החוב, הוא יידרש בהתאם למודל החשבונאי החדש ליצור הפרשה שלילית/הכנסה מהפסדי אשראי.

לצורך כך, על ההנהלה להפעיל שיקול דעת נרחב בקביעת מדידת ההפרשה וההכרה בה, לרבות מתודולוגיית היישום, שהרי התהליך המיושם עשוי להניב טווח אומדנים שמהם ייגזר האומדן הטוב ביותר להפסדי אשראי צפויים. הפעלת שיקול הדעת באה לידי ביטוי בנושאים נוספים כגון: חלוקה מתאימה לקבוצות נכסים פיננסיים וכמובן בחירת המודלים המתאימים עליהם מתבססים האומדנים ותיקופם.

הטריגר לשינוי המודל החשבונאי הוא המשבר הפיננסי העולמי ב-2008, לאור התובנה כי הרישום של הפסדי האשראי הגיע מעט מדי ומאוחר מדי. הרציונל של השינוי הוא הקדמת רישום ההפרשות באופן שמחזק את אנטי המחזוריות בהתנהגותן של ההפרשות ותומך בתגובה מהירה של הבנקים להידרדרות באיכות האשראי של הלווים. המודל החשבונאי החדש יושם לראשונה מתחילת 2020 בבנקים המפוקחים על ידי ה-SEC בארה"ב והגדיל את ההפרשות באופן משמעותי (בין 40%-ל-70%).

מהגילוי שניתנו הבנקים בדוחות לשנת 2021 לשינוי הצפוי במועד המעבר (1.1.2022) נראה כי יישום ההוראות החדשות, הן של ה-CECL והן של המפקח על הבנקים, צפוי להביא לעליה של כ-1.61 מיליארדי ₪ (9.4%) בסך ההפרשה להפסדי אשראי במצטבר בחמשת הבנקים הגדולים. יש לציין כי

בהתאם להוראות המפקח על הבנקים השפעת השינוי על ההון הפיקוחי תיפרס על פני תקופה של שלוש שנים.

להלן יתרת ההפרשה להפסדי אשראי ליום 31/12/2021 לפני החלת הוראות ה-CECL ולאחר החלתן, על בסיס הגילוי שניתן בדוחות הכספיים לשנת 2021:

שינוי סך ההפרשה באחוזים	הפרשה להפסדי אשראי לאחר יישום CECL (מיליארד ₪)				הפרשה להפסדי אשראי לפני יישום CECL (מיליארד ₪)				שם בנק
	סה"כ	מסחרי ועסקים	דיור	פרטיים ללא דיור	סה"כ	מסחרי ועסקים	דיור	פרטיים ללא דיור	
13.30%	5.1120	4.0120	0.2890	0.8110	4.5120	3.3120	0.4890	0.7110	לאומי
14.27%	2.4030	1.3610	0.7040	0.3380	2.1030	1.0610	0.8040	0.2380	מזרחי
4.93%	3.1900	2.2280	0.2280	0.7340	3.0400	2.0780	0.2580	0.7040	דיסקונט
7.81%	6.9030	4.9440	0.4330	1.5260	6.4030	4.7440	0.5330	1.1260	הפועלים
5.94%	1.0700	0.6690	0.1290	0.2720	1.0100	0.5890	0.1590	0.2620	הבינלאומי
9%	18.6780	13.2140	1.7830	3.6810	17.0680	11.7840	2.2430	3.0410	סה"כ

בהתאם לדיווחי הבנקים לעיל, צפויה להתרחש עליה של כ-0.64 מיליארדי ₪ (21.05%) ביתרת ההפרשה בגין משקי הבית והעסקים ומנגד לירידה של כ-0.46 מיליארדי ₪ (20.51%) ביתרת ההפרשה בגין דיור שדווחו ליום 31/12/21. ניתן ליחס את הירידה הנ"ל לכך שנרשמה עד כה הפרשה מחמירה בנוגע למשכנתאות, בהנחיית הפיקוח, על בסיס עומק הפיגור והנחיות נוספות שהובילו לרמה גבוהה יחסית של הפרשה קבוצתית.

מתודולוגיית יישום

לב ליבו של השינוי במודל החדש נוגע לאופן היישום שלו ובפרט לבחירת מתודולוגיית היישום. ברמה העקרונית, כל בנק רשאי לבחור שיטה לחישוב ההפרשה להפסדי אשראי צפויים לפי מאפייני תיק האשראי שלו לכל סוג עיקרי של אשראי (מסחרי, דיור, פרטי ועוד). דוגמאות למתודולוגיות אפשריות הן: תזרים מזומנים מהוון (DCF), שיעור נדידת אשראי (Roll Rate), שיעור הפסד (Loss Rate), הסתברות לכשל (PD/LGD) ועוד. כאמור ניתן לבחור שיטה שונה לכל סוג אשראי בהתאם למאפייניו ונסיבותיו. במסגרת ההיערכות ליישום המודל החדש נדרשו הבנקים לנתח תהליכים קיימים בארגון ולזהות כיצד ניתן לשלב אותם ביישום הכלליים החדשים.

כחלק מהוראות המעבר רשאים התאגידים הפיננסיים לבצע שיטות מדידה בסיסיות יותר בשנת היישום הראשונה ולבצע שיפורים בשיטה בתקופות העוקבות. בנוסף, הוראות המעבר כוללות פירוט לגבי מאפייני סיכון הרלוונטיים לפילוח קבוצות הנכסים הפיננסיים כגון: סוג הנכס, שיעור/דפוס התשלום הממוצע ההיסטורי של החייב, שיעור הניצול של החייב ביחס למסגרת בחשבון, מצב הפיגור

של החייב, היסטוריית הפיגורים של החייב, דירוג האשראי של הלווה, התפתחות בדירוג האשראי של הלווה וכן, האם ההלוואה כפופה לארגון מחדש.

מהדוחות הכספיים לשנת 2021 של הבנקים בישראל ניתן ללמוד על השיטות השונות שנוקטים הבנקים בהקשר זה. בנק דיסקונט הצהיר כי חישוב ההפרשה נעשה על-ידי שימוש במודלים מתקדמים לאמידת הסיכון (LGD, PD), הכולל שימוש ברכיבי מאקרו תוך ביצוע התאמות איכותיות נוספות ויתרת "כרית" קורונה שטרם בוטלה. בנק הפועלים גם בחר בשיטה הנסמכת על מודלים מבוססי דירוג (LGD, PD) לצורך אמידת הפסדי האשראי הצפויים ובנוסף, ציין בדוחותיו כי המתודולוגיה צפויה להתעדכן בהתאם לתהליך הלמידה שיבוצע בארגון למען אמידת ההפרשה. גם בנק מזרחי בחר בשיטה זו של מודלים מבוססי דירוג ל-3 קבוצות אשראי: אשראי קמעונאי, אשראי לדור ואשראי לעסקים קטנים. עבור עסקים גדולים בחר ליישם מתודולוגיה מבוססת שיעורי הפסד היסטוריים של אשראי בסיכון דומה. לעומת זאת, המתודולוגיה שבנק לאומי בחר לנקוט מובילה לכך שההפרשה להפסדי אשראי תהא מורכבת מנדבך איכותי ומנדבך כמותי. אומדני הבנק ככלל, וההפרשה להפסדי אשראי בפרט מבוססים בין היתר על הפסדי עבר מותאמים למאפייני האשראי תוך התאמת התנאים המאקרו-כלכליים בהווה לעתיד. הנדבך הכמותי מבוסס בין היתר על מחיקות חשבונאיות נטו, הסתברויות לכשל והפסד בהינתן כשל ועוד. המתודולוגיה של בנק לאומי מתחשבת ברכיב הסיכון של האשראי תוך שימוש ב: הפסדי עבר, פרופיל הסיכון, סיווג החוב, הרכב תיק האשראי, תנאים מאקרו כלכליים ועוד.

השפעת יישום גישת ה-CECL בבנקים בארה"ב¹

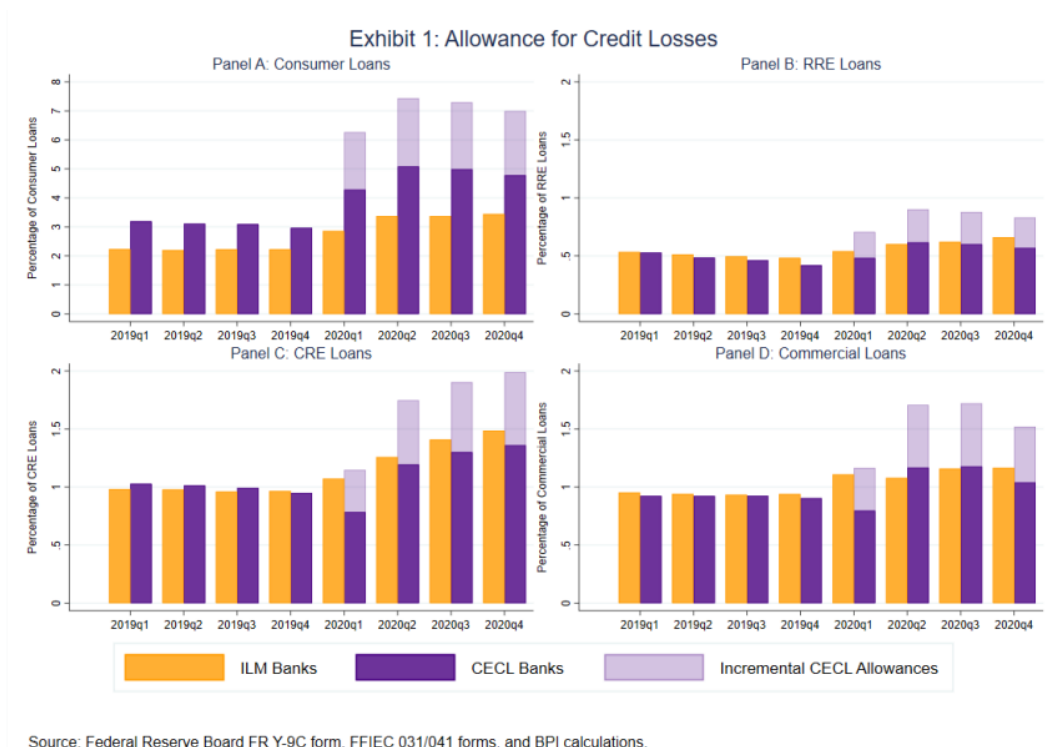
החל מה-1/1/2020 בנקים גדולים הכפופים ל-SEC מיישמים את מודל ה-CECL לאמידת ההפרשה להפסדי אשראי צפויים. בהתאם לעקרונות המודל הבנקים בארה"ב רשאים לבחור את מתודולוגיית אמידת ההפרשה בהתאם למאפייני הבנק. נוכל לראות למשל כי, בנק Wells Fargo בחר להשתמש בקביעת ההפסד הצפוי בשלושה מצבי עולם אפשריים והשוואה ביניהם. לכל מצב הוגדרו משתנים כלכליים חזויים: שיעור האבטלה או מחירי נכסי בטחונות ותוצר מקומי גולמי אשר מתאימים למאפייניו. JP MORGAN, החליט להיעזר בקביעת ההפסד הצפוי בבחירה והשוואה של שתי תחזיות מאקרו-כלכליות מתוך חמש תחזיות קיימות.

השינוי מהאימוץ גישת ה-CECL בארה"ב הוביל לגידול של עשרות אחוזים ביתרת ההפרשה להפסדי אשראי. אם נבחן את הפרשות הבנקים ליום ה-31/12/2019 טרם החלת הוראות ה-CECL ואת ההפרשות ליום ה-31/12/2020 לאחר החלת ההוראות ניתן לראות כי, ההפרשה גדלה בכ-32 מיליארד דולר. כתוצאה מהרעה מתמשכת בתנאים המאקרו-כלכליים בעקבות הקורונה ההפרשה הגיעה לכ-221 מיליארד דולר ברבעון השני. ניתן לראות את השפעת יישום כללי ה-CECL בכך

¹ <https://bpi.com/current-expected-credit-loss-methodology-and-loan-growth-evidence-from-the-covid-19-event/>

שבנקים המיישמים את הוראות ה-CECL הגדילו את ההפרשה להפסדי אשראי צפויים ב-115% לעומת זאת, בנקים שאינם מיישמים הוראות אלה הגדילו את ההפרשה האמורה ב-21% בלבד.

התרשים שלהלן מציג את ההפרשה להפסדי אשראי ביחס לארבע קבוצות אשראי עיקריות: אשראי לפרטיים ללא דיור, אשראי לדיור, אשראי לנדל"ן מסחרי ואשראי מסחרי ללא דיור. ניתן לראות כי, הגידול בהפרשה להפסדי אשראי בקרב לקוחות פרטיים חד לעומת גידול הדרגתי יותר בקרב אשראי לדיור, אשראי מסחרי ואשראי לנדל"ן מסחרי כתוצאה מהרעה בתנאים הכלכליים. בנוסף התרשים מדגיש את התוספת שמקורה ביישום כללי ה-CECL (סגול בהיר).

ממחקר שערך הפד² נמצא כי חלק מההבדלים בין הבנקים שאימצו את מודל ה-CECL לבין הבנקים שלא אימצו אותו מוסברים על ידי כך שהמגיפה מגדילה את התגובה של ההפרשות להפסדי אשראי לשינויים בתחזית המאקרו כלכלית שכן הייתה השפעה רחבה על ההפרשות לסוגי ההלוואות השונים. נמצא כי ההשפעה של ה-CECL על ההפרשות קשורה גם לירידה במתן ההלוואות בתקופת המגיפה. לכן, בדוח הפד נאמר כי קשה לקבוע את מאפייני המחזוריות של מודל ה-CECL שכן העדויות להשפעתו על צמיחת הלוואות מעוטות. במהלך המגיפה, משמע בתקופה של דעיכה כלכלית, הבנקים הגדילו את ההפרשות שלהם ושמרו עליהן ברמה הזו עד שהכלכלה התחממה.

² Fed Study: CECL Boosted Banks' Reserves, but Impact on Lending Is Unclear

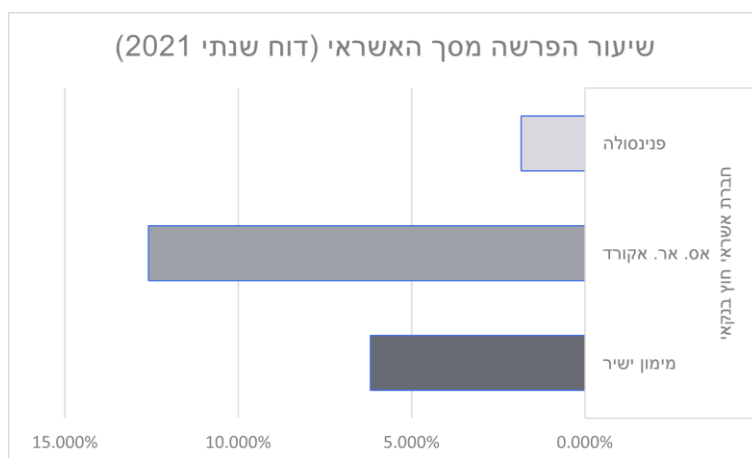
הבדלים בין גישת ה-ECL לבין גישת ה-CECL

בעוד שמודל ה-CECL דורש אמידת הפסדי אשראי צפויים לאורך חיי הנכס החל מיום הכרתו לראשונה, מודל ה-ECL דורש מדידת הפסדי אשראי כפולה אשר בוחנת את הצפי ל-12 החודשים העוקבים עבור הנכסים ללא עליה משמעותית בסיכון האשראי מאז יצירתם או אמידת הפסדי אשראי למשך כל אורך חיי הנכס בגין נכסים שבהם חלה עלייה משמעותית הסיכון האשראי האמור. כלומר, מודל ה-ECL במקרה כזה דומה למודל ה-CECL. יש לציין כי מודל ה-ECL מאפשר לבחור, מטעמי פשטות, לגבי יתרות לקוחות וחכירות ליישם מלכתחילה את ההפרשה להפסדי האשראי תוך הסתכלות על מלוא התקופה.

המשמעות היא שבגישת ה-CECL ההפרשות אמורות להיות גבוהות יותר – כלומר, ההון יפגע יותר. עם זאת, במצבים בהם חלה הדרדרות בסביבה המאקרו-כלכלית יהיה רישום גבוה יותר של הוצאות במודל ה-ECL. מעבר להבדל עקרוני זה, קיימים הבדלים נוספים בין המודלים, לרבות לגבי התחולה על נכסים פיננסיים הנמדדים לפי שווי הוגן דרך רווח כולל אחר וטיפול בארגון מחדש של חוב בעייתי.

בהתאם למצב הרגולטורי הנוכחי בישראל, הבנקים וחברות כרטיסי האשראי מיישמים את מודל ה-CECL בעוד יתר החברות הציבוריות ובכלל זה חברות האשראי החוץ-בנקאי, מיישמות את ה-IFRS שמודל המקביל שלו ה-ECL אינו זהה למרות שהעיקרון של צופה פני עתיד נכנס גם ל-IFRS במסגרת IFRS 9.

להלן יתרת ההפרשה להפסדי אשראי ביחס לסך האשראי שניתן של חברות האשראי החוץ-בנקאי ושל הבנקים לאחר אימוץ כללי ה-CECL ליום 31/12/21:

מהגרף ניתן כי שיעורי ההפרשה ביחס לסך האשראי של חברות האשראי החוץ-בנקאי נעים בין 1.84% לבין 12.59%.

שאלות לדין

1. באיזו מידה החלת הוראות ה-CECL תשפיע על הבנקים ברמה העסקית? האם אוכלוסיית הלווים או קבלת ההחלטות לגבי מתן אשראי, אורך המח"מ ותימחורו תשתנה עקב זאת? האם יש לכך השלכות סקטוראליות לגבי התפלגות האשראי?
2. בהקשר לשאלה הקודמת – עד כמה המתודולוגיות הראשוניות שאומצו אכן תומכות בקונספט ניהול הסיכונים שעומד בבסיס השינוי במודל החשבונאי? האם צפויות התפתחויות בנושא זה בעתיד?
3. כיצד תוצאות הבנקים תושפעה מהחלת הוראות ה-CECL? האם ניתן להעריך את התשואה להון הצפויה בעתיד? עד כמה יש חשש משיפטינג של הפסדי אשראי לאחור במועד המעבר?
4. האם כתוצאה מהדיווח המינורי יחסית של הבנקים בישראל על השפעות המעבר – צפויות להתפרסם הוראות נוקשות יותר בנושא היישום מצד הפיקוח על הבנקים? בהקשר זה, האם האינטרס הדיוחי של הבנקים לזרוק אחורה את ההוצאה – לא יוביל לאפקט הפוך?
5. עד כמה לאפשרות לבחור מתודולוגיה שונה יש פוטנציאל ליצור שונות בין תוצאות הבנקים?
6. האם אין עיוות במודל חשבונאי שיוצר הפסד ב- 1DAY ובהקשר זה כיצד גידול בפעילות לצד יישום הוראות ה-CECL ישפיע על תוצאות הבנקים?
7. לאילו שינויים אנו מצפים בשיעורי הרווחיות של כל אחד מהנכסים הפיננסיים?
8. מהי המתודולוגיה אשר תוביל לרווחיות גבוה ביותר? ובאילו תנאים?
9. האם למעבר למודל החדש יהיו השלכות משמעותיות מבחינת הבנקים מבחינת הלימות הון ומכאן על דיבידנדים והנפקות – או שמדובר בעיקר בהשלכות דיווחיות – כלומר על התשואה להון?
10. האם הגידול הצפוי בהפרשות הבנקים בישראל כתוצאה מהמעבר למודל החדש נמוך יותר מהבנקים בארה"ב, לאור השמרנות ביישום המודל הקודם שהכתיב הפיקוח ותחילת משבר הקורונה?
11. האם כתוצאה מהשוני בין מודל ה-CECL לבין מודל ה-ECL נוצר ארביטראז' רגולטורי/חשבונאי ביחס לגופי האשראי החוץ-בנקאיים? בהקשר זה, עד כמה כניסת ה-CECL תסייע לגופים החוץ בנקאיים בהתחרות או להפך?